

Az életre kelt Belváros

Régi — és nem tagadhatjuk: fájdalmasan lerongyolódott épület-együttesei izgalmas és meggondolásra érdemes lehetőségeket rejtgetnek. Új életfunkciók ébredhetnek ma még sötét és pusztulófélben lévő udvaraiban, s olyan régi mesterségek elevenedhetnek föl,

amelyek valamikor léteztek, de mára nyomukat is elmosta az idő. *Új üzletek, vendéglők, pihenőhelyek épülhetnek* — persze csak úgy tölthetnek be méltóképpen szerepüket, ha alkalmazkodnának az új követelményekhez, és nem tagadnák meg a környezet szellemét.

Múlt-térkép kell a tervhez

A szegedi építészek már évekkel ezelőtt megfogalmazták a legfontosabb teendőket. A régi városvezetés uralkodó szelleme azonban nem kedvezett a tervek valóra válásának. Megelégedett a külsődleges csinosítgatással, számos épületet pedig oda nem illő emeletráépítéssel, vagy „polgári ízlést sugárzó” díszeknek durva legyalulásával egyenesen tönkretettek.

Pénzhiányra mindig szívesen hivatkoztak, pedig a nagyobb baj a torz szemlélet volt. Amíg nálunk halogatták az első lépéseket, addig Pécsen, Győrben és Egerben, tanulságokkal szolgáló változásokat végeztek. Pénzből ma talán kevesebb van a városi kasszában, mint bármikor. Most mégis elkészült egy terv, amely a meglévő értékek megmentését és gazdagítását célozza meg.

A rehabilitációs program elsőként az 1-es számú tömb, vagyis a *Kárász utca, Dugonics tér, Lenin körút és Kölcsey utca* által határolt épületegyüttes helyreállítására tar-

talmaz elképzeléseket. A tömb épületei elavultak, némelyik életveszélyes — a mielőbbi beavatkozás haszontalan.

A tervek megalkotója Koczor György vezető tervező, a Délterv okleveles építészmérnöke. Legelső lépésként munkatársaival egy olyan vizsgálati anyagot készített, amelyben a tömb történetét, múltját, az épületek műszaki állapotát tárták föl. A régi idők atmoszférájának életre keltése alapfeltétele volt a tervezőmunkának. (A történeti kutatás Iván Mónika építészmérnök munkája.)

Ősszel a lakossági fórumon mutatták be a terveket, s a tanács végrehajtó bizottsága áprilisban beleegyezését adta a folytatáshoz, valamint olyan munkacsoport létrehozásához, amely a városmegújítási elképzelés sokoldalú — gazdasági, jogi, szociológiai stb. — vizsgálatát végzi.

Képzletben sétáljuk körbe a háztömböt, lássuk, milyen volt, s milyen lehetne az átalakítás után.

A Próféta megszólal

A város történetét jól ismerőkön kívül talán kevesen tudják, hogy a Kölcsey utca 6. szám alatt, a mai óra- és ékszerbolt sarokházában működött a *Próféta*ról elnevezett étterem és szálloda. 1869-ben nyitotta meg Ferencsevits György, Mikszáth „Próféta Gyurija”. A jó konyha, a finom bor, és a frissen csapolt sör mindig sok vendéget vonzott. Éttermi része

a teljes földszintet lefoglalta, melynek korinthoszi fővel díszített öntöttvas oszlopok tartották.

Emeletén szállodai szobák voltak, kellemes udvarkertjében kandeláberek világították meg esténként a fák alatt sorakozó asztalokat. Hogy milyen lehetett egy igazi vendéglő arculata, talán kiténik ebből az 1880-ból való hirdetésből:

A Próféta 1934-ben tönkrement. Emeleti részén lakásokat alakítottak ki. A vendéglő kis területre húzódtott vissza, Kárász utca felőli oldalát apró üzletekre osztották. Szép vasoszlopait — egy kivételével, amely a mai papírboltokban látható — befalazták.

A földszint átépítésekor az eredeti, íves nyílásokat nagy portálokká alakí-

tották. *Ha visszaállítanák az épület eredeti funkcióját, és vendéglőt, panziót nyitnának itt, — természetesen a kerthelyiséggel együtt — újjáépíthetnék az eltorzított homlokzati részt, és kibonthatnák az öntöttvas oszlopsort is.*

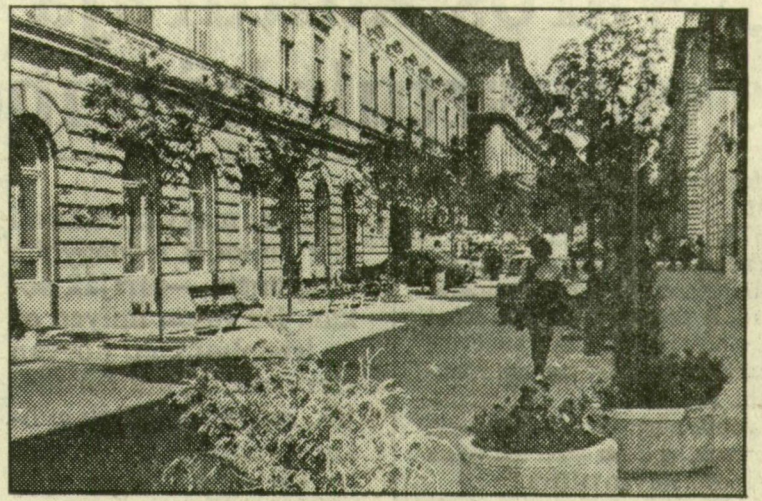
Mi pedig — ha az egykori, igényességre törekvő vállalkozói szellem is újraébredne — gazdagabbak lennének egy igazi vendéglővel.

Belső udvarok, átjárók

Kívülről igen mutatós a Kárász utca 15. számú „Herczel-ház”, amely hét évvel a nagy árvíz előtt készült el. Az építető család világhírű leszármazottja volt Herczel Manó báró, orvosnár, és rövidebb-hosszabb ideig itt lakott Radnóti Miklós, Bercei A. Károly és Kovai Lőrinc.

Ha most belépünk a kerékvetős, kettős kapun, lehangoló látvány fogad: a felújítás belül már nem folytatódott. Az angyalokat, növényeket ábrázoló, festett, világítótejtős lépcsőház azonban még így is szép. Valamikor egy gázkandeláber is állt itt — most a Fekete Házban látható.

Bizonyára akadnak, akik megütközéssel olvasták a címet. Életre keltetni a Belvárost? Miért? Hiszen naponta sokezen fordulnak meg itt, vásárolnak, ügyeik után futkosnak, vagy egyszerűen csak sétálnak, nézelődnek. De a város „szíve” nem doboghat jól akkor, ha a vérkeringés akadzik. Ha életerejé gyöngébb, mint amilyen adottságai szerint lehetne.

Hátsó udvarában 1912-től fényképészet működött, az utcai fronton pedig kávéházak váltogatták egymást. A későbbi átalakítások tönkretették az ívelt, angyalfigürákkal díszített nyílásokat.

A kapubejárat és a különleges arányú udvar kezdete lehetne annak az átjárórendszernek, amely a Kárász utca és a Lenin körút között vezetne át, de a Dugonics tér és a Kölcsey utca irányába is nyílnának

sétálóutak. A tömböt így olyan rendszer hálózna be, amely szervesen kapcsolódna a környező utcához, terekhez.

Ehhez el kellene bontani a hátsó udvari — és minden tekintetben elavult — épületszárnyakat. A ház lakásainak megszüntetésével közösségi célok szolgálhatna az egész épület: kiállítóterem, teaázó, üzletek kerülhetnének ide.

Az ilyen méretű változás talán ijedelmeket is okozhat — elsősorban az ott lakók számára, hiszen *18 lakást meg kellene szüntetni*. De az alacsony komfortfokozatú, korszerűtlen lakásokban élőknek nem kell félniük; senkit sem kényszerítenek olyan megoldás elfogadására, amely nem igényei szerint való. Az újjáépítés azonban elkerülhetetlen itt és a Belváros más részein is.

Álmodozunk a polgárosodásról

Sok mindenről tanúskodnak a szegedi házak és terek: ha vallhatnának mindarról ami városrendezés címen ment végbe... De még számossabbak azon tervek, amelyekről születésükkor rendre megírták az újságok, milyen nagyszerűek, aztán valahogy félbemaradtak, vagy megvalósításul el sem kezdődhetett.

A durva beavatkozásokról most ne beszéljünk. Arról viszont igen, hogy miféle kép állhatott össze a városlakó fejében arról, amit a „várospolitika” fogalma jelez. *Mi lehet az oka, hogy egy új, nagyobb létező terv hallatán már csak legyintenek sokan, mondván: ebből se lesz semmi!*

És valóban: a Dóm tér ügye még mindig úgy, terv készült a Klauzál tér rendezésére, de elfelejtődött, aztán valami egészen más történt ugyanott. (A sor folytatható...)

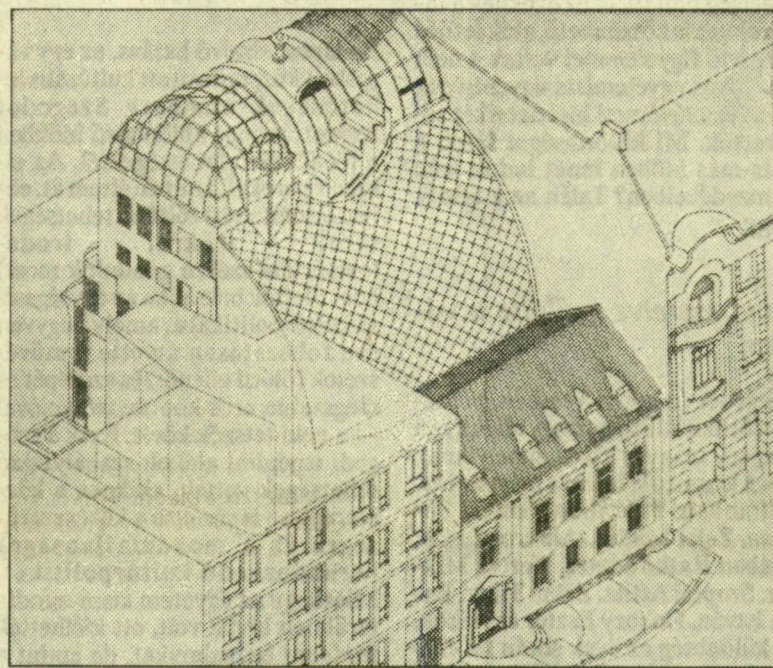
Egyáltalán: mit akarnak az építésszek? Álmodozni? Kell-e az, amit csinálnak? *Szükségük van-e az ilyen, és ehhez hasonló tervekre (és megvalósulásukra!) a szegedieknek?*

Koczor György szerint az építész feladata a térteremtés. A lehetőség megadása arra, hogy tartalmasan lehessen élni. A Belváros rekonstrukciójánál maradvá: már csak régi reklámcédulák, leírások olvasgatása közben érinthet meg bennünket az az egykori kereskedő-, iparos- és vendéglős mentalitás, amely valamikor természetes volt, például ebben a háztömbben is. A tisztesség, az igényesség, a hozzáértés talán ma sem pusztult ki teljesen, csak éppen ritkább.

Az építész annyit tehet, hogy kigondolja, milyen környezetben élhetnénk. A terv, a tömb átalakításának „filozófiája”; keret, amely sokféle színnel kitölthető.

Kell-e nekünk, van-e rá igényünk? És pénzünk?

NYILAS PÉTER

Udvarába be lehetne térni a Dugonics tér 1. számú ház kapuján is. A hatvanas évek elejének építészeti törekvéseit tükröző sarokház kevésbé illik az épületegyüttesbe. Felújítása hamarosan megkezdődik, homlokzatát a környezethez kapcsolódó elemekkel — portálok, nyíláskeretek — tagolják majd. Szomszédja, a romantikus Vajda-

ház, 1860 óta áll. Komfort nélküli, földszinti lakásainak megszüntetésével bővíthetne például a cukrászda. Üzletekkel szegélyezett udvarából a tömb belsejébe lehetne jutni.

A Dugonics tér 3-4. számú házak udvarát is rendezett térré alakíthatnák, bekapcsolódva a belső átjárórendszerbe.

Szecesszió és bank(ó)

Reök Iván vízimérnök 1906-ban bízta meg Magyar Edét egy lakóház építésével. Az eredmény: „az ország legfranciasabb szellemű, kiemelkedő épülete”, a szecesszió stílusában. Hullámzó formái, víznövényekből megalkotott díszítőelemek városunk ékességévé avatják. És nemcsak kívülről szép: lépcsőházának kovácsoltvas virágai szemet gyönyörködtetnek.

Évek óta méltatlan a sorsa, de most már bizonyos, hogy *nem sokára rendbehozzák, és földszintjét — az áhított étterem vagy kávéház helyett — bank foglalja el*. Más nem vállalkozott az épület stílusához illő beépítésre.

A tömb legnagyobb épülete a Kölcsey utca 10. számú, szecessziós jelleget mutató, udvaros ház. Tíz évig benne lakott Móra Ferenc, és egy ideig itt működött a Délmagyarország szerkesztősége is. *Udvarának üvegtető fedésével földszintje átriumos kereskedelmi zónává alakulhatna.*

A szomszédos Auer-házban 1870-től működött „fényirda”. Az árvízről készült képeket a műintézet fényképészeinek köszönhetjük.

